

Ahogy ott állt fekete köpenyében és engesztelő mosolyával keskeny ajkai körül, maga volt egy letűnő kor élő bocsánatkérése... azé a koré, amelyben egyforma erővel bírkóznak a görcsösen védekező múlt és a felszín felé törekvő új napok új gondolatai.

SÁROSI KÁROLY

MEGNYIRBÁLT ILLÚZIÓK

Senki sem vonhatja kétségbe, hogy a magyarnyelvű tankönyvkiadás évről-évre egyre terebélyesedik nálunk. Senki sem mondhatja, hogy tankönyveink az utóbbi években minőségileg is nem javultak, de ugyanakkor nyugodt lelkiismerettel állítom azt is, hogy nagyrészüket még mindig nem-hogy elősegítik, hanem gátolja a helyesirányú nevelést és oktatást. A bajokat természetesen az is tetézi, hogy tankönyveink szinte kivétel nélkül szerb-horvát tankönyvek szolgai fordításai. Szerintem egyetlenegy tankönyvet sem szabad lefordítani (különösen vonatkozik ez az általános iskolák tankönyveire); inkább átültetni, de ilyenkor az átültetőnek adjunk szabad kezet: bánjon szabadon az anyaggal, és ne ragaszkodjék a mondatokkénti fordításhoz. Ne arra gondoljon, hogy fordít, hanem hogy összeállítja, szerkeszti, írja a tankönyvet.

Külön érdekessége a tankönyvfordításnak, hogy mindegyik fordító észreveszi a tankönyv fogyatékoságait, ki is tudná javítani, de nem meri, mert az eredeti szöveg írója, vagy talán éppen a tankönyvkiadó bizottság felelősségre vonná érte.

Így hát mindenki nyugodtan fordít, és nem akadékoskodik az apró-cseprő hibák miatt.

Pedig ezek a hibák nagyon, de nagyon komolyan akadályozzák a tanítást.

A téli iskolai szünidőben történt. A nálunk vendégeskedő kislányok közül megszólítottam az egyiket. Felébredt bennem a tanár — az embernek vannak ilyen pillanatnyi gyöngéi. Gondoltam, próbára teszem, megnézem, nem felejtette-e el az első félévben tanultakat. Mondom, csak próbára akartam tenni, és nem is mertem arra gondolni, hogy felelete a tan-könyv bírálata lesz.

Pedig az lett.

De hadd mondjam el, hogyan is zajlott le ez a „kikérdezés”.

És igyekezzünk okulni belőle.

Amikor kimondtam, hogy „no, hadd lássam csak mit tanultatok”, azt vártam, hogy szavaim nyomán a kislány majd szégyenlősen lesüti szemét, vagy pedig egyszerűen kivágja a tanulók kedvenc mondását: „A szünet nemcsak a tanaré, hanem a diáké is”, és folytatja a játszást.

Nem így történt.

A kislány olyan önérzettel, amelyen csak egy harmadikos elemista kitűnő tanulóban lehet, elővette történelmi könyvét, kezembe nyomta, és nyugodtan így szólt:

— Majd mindjárt meglátjuk.

Jól van. Hát akkor kezdjük a történelmen. Nem akartam túlságosan szőrszálhasogató lenni, az utolsó leckét kérdeztem. Hogy felelt kérdésemre? Eehunyta a szemét és akár a vízfolyás, úgy mondta a leckét. (Az igaz, hogy amikor később keresztkérdéseket tettem, kisült, hogy egy szót sem ért abból, amit elmondott, de hát ki tehet erről?)

Hadd idézzek egy részt abból, amit elmondott:

„Mialatt Karagyorgye Misáron harcolt, a törökök Deligrádnál megtámadták a szerbeket. Petár Dobrnyac, Sztanoje Glavas és Mladen Milovanovics vajdák napokon keresztül visszaverték a törökök támadásait. Végül a szerbeknek sikerült Nis felé visszavetniök a törököket, és támadásba lendülniök. Karagyorgye maga is a moravai szerb hadsereg segítségére sietett. Csakhamar elesett az ostromlott Beográd is. Ibrahim pasa békét ajánlott Karagyorgyenak. A szerbek elfogadták az ajánlatot és megkötötték a törökökkel a békét...

...1809 tavaszán újra fellángolt a harc a szerbek és a törökök között. Erősebb török támadásoktól tartva, a szerbek elhatározták, hogy maguk is a lehető legjobban felkészülnek a döntő csatákra, hogy a szerb földnek minél nagyobb részét felszabadítsák. Karagyorgye a Drinához Szima Markovics vajdát, Nishez Miloje Petrovics vajdát küldte, a harmadik sereget pedig maga vezette a Jávoron keresztül Szjenicához. Szuvodolnál szétverte a török sereget, elfoglalta Szjenicát, és ott találkozott a crnogorai sereggel. A két testvéri sereg találkozása nagyon szívélyes volt. Karagyorgye onnan Novi Pazár felé indult, azt elfoglalta, a törököket pedig bekergette a várba és ostromolni kezdte őket. Eközben azt a kedvezőtlen jelentést kapta, hogy a törökök nagy hadsereggel megtámadták és visszanyomták a moravai szerb

sereget. Karagyorgye azonnal abbahagyta Novi Pazár ostromát és a moravai szerb hadsereg segítségére sietett. Szerencsétlenségére a vajdák között veszekedésre és egyenetlenkedésre került sor. E nézeteltérés miatt a sereg nagyobb része visszahúzódott Nistól, a Csengáron pedig, Kamenica falunál egyedül maradt Szteván Szingyelics reszevai vajda. Szingyelics elsáncolta magát a Csengáron háromszáz reszevai harcosával. Látva, hogy Nis felől jóval nagyobb török sereg közeledik Csengár felé, Szingyelics kérte, hogy küldjenek még sereget segítségére, de segítséget nem kapott."

Míg mondta, előbb felháborodtam, mert mégis csak lelketlenség így szóról-szóra betaníttatni a gyermekekkel a történelmet, s megfosztani őket a mult dicsőségének varázsától, a nagy hősök tetteinek felemelő érzésétől, megfosztani őket attól, hogy képzeletükkel térben és időben szárnyra keljenek. De azután kissé higgadtabban kezdtem mérlegelni a dolgot. Talán nem is az előadó a hibás. Mert a leckét tudni kell, és honnan tanulja meg a gyermek, ha nem a tankönyvből? És vajon mit tehet olyankor a szegény előadó, ha a tankönyvnek csupán egyetlen oldalán 23 olyan név szerepel, amit tízszeri elolvasás után sem tud megjegyezni egy harmadikos elemista. Szégyen ide, szégyen oda, jómagam sem. Nem vagyok történelemszakos előadó, nehezen tudom felmérni, hogy mit és hogyan kell történelemből tanulnia annak a szegény harmadikos elemistának, de amíg a kislány vízfolyásos feleletét hallgattam, a hideg szaladgált a hátamon.

Különösen akkor szorult el a szívem, amikor arra gondoltam, hogy ebben az iskolareformos időben, a parkettás, nagy ablakos, diákműhelyes, diákkertes iskolában adnak ilyen feleleteket.

Hej, hej, új iskolák ablakszemei nem rezzentek-e meg, ha a csengári csatáról hallotok? Nem vélitek-e hallani, hogy dübörög a föld, mert most indul rohamra a moravai szerb hadsereg? Tudjátok-e, ki volt Sztanoje Glavas? Tudjátok-e, hogy még ma is legendákat mesél róla a nép?! S hogy 1800 elején a szerbiai hegyek között vérrel írták ezeket a legendákat?!

Dragan Lukicsnak van egy kedves verse. Történelem-tanáráról szól, megható visszaemlékezés kedvenc előadójára. Elmondom röviden a vers tartalmát. Márcsak azért is érdemes elmondani, mert nemcsak arra mutat rá, hogyan kell tanítani a történelmet, hanem arra is: mi is alsó fokon a történelemtanítás lényege.

A vers címe: Levél történelem-tanáromhoz.

A költő elmondja, hogy habár mindenki azt állította történelem-tanáráról, hogy egyszerű ember, -- éppen olyan, mint az édesapja -- ő valahogy mindennap másnak, -- rendkívüli lénynek látta. Hol Milos Obilics volt, hol Králeyevics Márko, hol pedig Odysseus vagy Achilles. Máskor nagy vitézt, híres tudóst, Napoleont, Kolumbuszt stb. látott benne.

Körülbelül ennyi a vers, semmi több. De ha az ember a sorok között olvas, sok mindent talál még benne. Talán még arra is feleletet kap, hogyan kell tanítani a történelmet. Nem száraz adatokat felsorolni, nem ne-

veket és eseményeket zsufolni, hanem megeleveníteni a múltat, a múlt nagy tetteivel és alakjaival lelkesíteni a tanulókat, erőt és akaratot fejleszteni bennük. Ezt a tanítási módot kell alkalmaznia a tankönyvnek is. A harmadikos történelem-tankönyv nem hiszem, hogy eleget tesz ennek a követelménynek.

Dragan Lukics versében nagyon sok a kedves és megvalósítható illúzió. Ilyen illúzióim nekem is vannak, bár az igazat megvallva, ez a harmadik osztályos tankönyv nagyon megnyirbálta őket.

De az is meglehet, hogy a többi tankönyv is hozzájárult ehhez a nyirbáláshoz.

